

UMBERTO

ECCO

VYROBIŤ SI
NEPRIATEĽA

a iné príležitostné písanky

Vyrobiť si nepriateľa
a iné príležitostné písanky

UMBERTO ECO

Vyrobiť si nepriateľa
a iné príležitostné
písačky

Z taliančiny preložil
STANISLAV VALLO

sloart

Copyright © RCS Libri, S. p. A. – Milano, Bompiani 2011
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2013
Translation © Stanislav Vallo 2013

ISBN 978-80-556-0436-7

S FINANČNOU PODPOROU MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná ani šírená v žiadnej forme, žiadnymi prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, alebo prostredníctvom súčasného, alebo budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ÚVOD

Skutočným titulom tejto knižky by mal byť jej podtitul, čiže „príležitostné písacky“. Len pre oprávnené obavy vydavateľa, že takýto prehnane skromný titul by zrejme neupútal čitateľovu pozornosť, zatiaľ čo názov prvej eseje určitú zvedavosť vzbudzuje, priklonili sme sa nakoniec k tomu, že sme ho zvolili za titul celej knižky.

Čo je vlastne príležitostná písacka a čím sa vyznačuje? Nuž tým, že autorovi zvyčajne ani na um nezišlo, že by sa mal zaoberať určitou témou, ale priviedla ho k nej výzva zapojiť sa do série tematických diskusií alebo esejí. Téma autora stimulovala a priviedla ho k tomu, že začal uvažovať o niečom, čo by inakšie nechal bez povšimnutia – a často sa stáva, že takto zvonka „nadiktovaná“ téma ponúkne úrodnejší terén pre úvahu, než dajaká iná, zrodená z vnútorného autorovho popudu.

Príležitostná písacka sa ďalej vyznačuje tým, že autora nezáväzuje k tomu, aby bol za každú cenu originálny, a kladie si skôr za cieľ tak rozprávača ako poslucháča znamenite pobaviť. Slovom, príležitostná písacka je akési barokové rétorické cvičenie, ako Roxanine výzvy Kristiánovi (a jeho prostredníctvom Cyránovi), výzvy ako „hovorte mi o láske“.

Za jednotlivými textami (všetky vznikli v poslednom desaťročí) uvádzam rozličné dátumy a podujatia, no práve preto, aby som podčiarkol príležitostný charakter dvoch z nich, pripomeniem, že *Absolútne a relatívne* a *Plameň je pekný* boli prečítané v rámci diskusných večerov festivalu La Milanesiana, teda ty-

picky tematického podujatia, a ak bolo pre mňa naozaj zaujímavou príležitosťou vyjadriť sa k téme absolútne v období začínajúcej polemiky o relativizme, pokiaľ ide o oheň, ten mi dal naozaj zabráť, lebo nikdy mi ani na um nezišlo, že raz budem nútený zaoberať sa (zahorúca!) podobnou témou.

Embryá mimo raja je titul prednášky, s ktorou som v roku 2008 vystúpil v Bologni, v rámci konferencie o etike vedeckého výskumu, a neskôr bola zaradená do publikácie Francesca Galofara *Etika lekárskeho výskumu a európska kultúrna identita* (Bologna, CLUEB 2009).

Úvahy o poetike excesu v diele Victora Huga sú syntézou troch rozličných príspevkov prezentovaných v ústnej aj v písomnej forme, zatiaľ čo *divertimento* na tému imaginárnych astronómií bolo nehanebne prezentované, a to v dvoch rozličných verziách, v rámci dvoch rozličných kongresov: na jednom sa stretli astronómovia, na druhom geografi.

Putovanie po klenotniciach spája viacero vystúpení na túto tému.

Hodvábničky a ticho som v roku 2009 v podstate bez papiera predniesol na kongrese Talianskej semiotickej spoločnosti.

Tri príspevky predstavujú skutočné a nefalšované *divertimentá* uverejnené v troch rozličných rokoch v *Almanachu bibliofila*; boli inšpirované tromi témami týchto troch čísel, čiže „Hľadanie nových ostrovov utópie“ v prípade *Iný kraj, iný mrav*, „Sentimentálne neučesané úvahy o knižkách z lepších čias“ v prípade *Ja som Edmond Dantès!* a „Oneskorené recenzie“ v prípade *To nám už chýbal len Ulyxes*. V roku 2011 vyšlo v *Almanachu bibliofila* aj *Prečo sa ostrov nikdy nenašiel*, no ide tu o vystúpenie v rámci vedeckého seminára o ostrovoch, ktorý sa konal v Carloforte v roku 2010.

V *Úvahách o WikiLeaks* som upravil a spojil dva články: prvý vyšiel v *Libération* (2. decembra 2010), druhý v *Espresso* (31. decembra 2010). Nakoniec, pokiaľ ide o prvý text tohto výberu, *Vyrobiť si nepriateľa*, prečítal som ho na jednom zo stretnu-

tí o klasikoch, ktoré na Bolonskej univerzite organizuje Ivano Dionigi. Po tom, ako Gian Antonio Stella skvostne rozvinul túto tému na viac ako tristo stranách vo svojom diele *Negri, teploši, židáci and Co. Večná vojna proti tomu, kto je iný* (Miláno, Rizzoli 2009), vyzerá týchto mojich dvadsať stránok dosť chudobne, ale to je v poriadku, jednoducho mi bolo ľúto nechať ich upadnúť do zabudnutia, keďže nepriateľov si neúnavne vyrábame naďalej.

VYROBIŤ SI NEPRIATEĽA

Pred rokmi som v New Yorku natrafil na taxikára s ťažko dešifrovateľným menom a on mi vysvetlil, že je Pakistanec. Opýtal sa, odkiaľ pochádzam, a ja som mu povedal, že z Talianska. Opýtal sa, koľko nás je, a ohromilo ho, že nás je tak málo a našim jazykom nie je angličtina.

Nakoniec sa opýtal, kto sú naši nepriatelia. Na moje „prosím?“ trpezlivo vysvetlil, že chce vedieť, s akými národmi alebo štátmi po stáročia vedieme vojny z dôvodu územných požiadaviek, etnickej nenávisťi, ustavičného narúšania hraníc a tak ďalej. Odpovedal som, že vojnu nevedieme s nikým. Trpezlivo mi vysvetlil, že chce iba vedieť, kto sú naši historickí odporcovia, teda tí, ktorí vraždia nás a my zasa vraždíme ich. Zopakoval som, že nijakých takých nemáme, že vojnu sme naposledy viedli pred pol storočím, a len tak mimochodom, vstúpili sme do nej s jedným nepriateľom a skončili sme ju s celkom iným.

Nebol spokojný. Ako môže jestvovať národ, ktorý nemá nepriateľov? Nechal som mu dva doláre prepitného ako odškodné za náš otupený pacifizmus, a vzápätí mi zišlo na um, čo som mu mal odpovedať: Nie je pravda, že Taliani nemajú nepriateľov. Nemajú nepriateľov vonkajších, či presnejšie, nikdy sa nevedia dohodnúť, ktorí by to vlastne mali byť, pretože sú v ustavičnej vojne medzi sebou navzájom – Pisa proti Lukke, guelfovia proti ghibelínom, severania proti južanom, fašisti proti partizánom, mafia proti štátu, vláda proti súdnej moci – a večná škoda, že v tom čase ešte nepadli dve Prodiho vlády, inak by som mu

bol mohol lepšie vysvetliť, čo znamená prehrať vojnu pod palbou vlastnej artilérie.¹

No keď som sa nad touto epizódou zamyslel lepšie, dospel som k názoru, že jedným z nešťastí nášho národa v priebehu posledných šesťdesiatich rokov bolo práve to, že nemal skutočných nepriateľov. Taliansko sa zjednotilo vďaka prítomnosti Rakúšana, alebo, podľa Bercheta, *protivného, zlostného Alemana*, Mussolini si mohol užívať podporu širokých mas vďaka tomu, že v nás roznecoval chuť pomstiť sa za okyptené víťazstvo, poníženie, ktorého sa nám dostalo v Dogali a v Adué², aj za židovské demoplutokracie, ktoré na nás uvalili nespravodlivé sankcie. Pozrime, čo sa stalo v Spojených štátoch, keď zanikla Ríša zla a veľký sovietsky nepriateľ sa rozplynul. Hrozil im totálny zánik identity, až kým Bin Ládin, ktorý nezabudol na štedrosť a veľkorysú podporu z čias, keď mu pomáhali bojovať proti Sovietskemu zväzu, milosrdne nepodal Spojeným štátom pomocnú ruku a neposkytol Bushovi príležitosť vyrobiť nového nepriateľa, čím prezident znovu upevnil pocit národnej identity a zároveň svoju vlastnú moc.

Mať nepriateľa je dôležité nie iba pre jasné vymedzenie našej identity, ale aj preto, aby sme mali k dispozícii prekážku, ktorou by sme si mohli merať náš hodnotový systém a pri jej zdolávaní preukazovať našu vlastnú hodnotu. Z toho vyplýva, že ak nijakého nepriateľa nemáme, treba si ho vyrobiť. Všimnime si veľkorysú flexibilitu, s akou naciskinovia vo Verone označo-

¹ Dve vlády Romana Prodiho (1996, 2010), ktorý ako jediný taliansky politik dva razy porazil vo voľbách Silvia Berlusconiho, padli v dôsledku „podpásových“ úderov z vlastných radov. (Pozn. prekl.)

² Pri eritrejskej dedine Dogali, 18 km od mesta Massaua, oddiely rasa Halulu dňa 27. januára 1887 do posledného muža zničili 500 členný taliansky expedičný zbor pod velením plukovníka De Cristoforisa. Adua je mesto v Etiópii, kde sa tragickou porážkou talianskych oddielov 1. marca 1896 skončila prvá taliansko-habešská vojna. V októbri 1935 fašistické oddiely mesto dobyli, no 5. apríla 1941 padlo do rúk Angličanov. (Pozn. prekl.)

vali za nepriateľa každého, kto nepatril do ich skupiny, len aby sa mohli identifikovať ako skupina. A v tejto súvislosti nás zaujíma ani nie tak v podstate prirodzený jav identifikovania nepriateľa, ktorý nás ohrozuje, ako skôr proces výroby a démonizácie Nepriateľa s veľkým N.

Cicero by vo svojich *Rečiach proti Catilinovi* (II, 1-10)³ nemal za potreby načrtnúť obraz nepriateľa, lebo o Catilinovom sprisahaní mal dôkazy. No vytvára ho v druhej reči, keď senátorom vykresľuje obraz Catilinových priateľov, pričom stavia hlavného obžalovaného akoby do svetelného kruhu ich morálnej zvrátenosti:

Pokútne osoby, čo sa vyvalujú na hostinách a objímajú nemravnice, opájajú sa vínom a milovaním, napchávajú sa jedlami od výmyslu sveta, ovenčení pritom girlandami kvetov a lisnúci sa všakovakými masťami, vyhrážajú sa mi, že povražia občánov a podpália mesto (...). Môžete ich vidieť naolejovaných a s ostrihanými vlasmi, bez brady aj zarastených, tuniku nosia bez rukávov, siahajúcu po členky, alebo sa obliekajú nie do tóg, ale do plachiet, a svoju horlivosť a bdelosť preukazujú na hostinách trvajúcich až do rána (...). Títo pekní mládenci sa naučili nie len milovať a byť milovaní, nie len tancovať a spievať, ale aj narábať dýkou či obratne sypať jed.

Cicerov moralizmus bude aplikovať Augustín, ktorý poháňá pohanov, pretože na rozdiel od kresťanov navštevujú cirkusy, divadlá, amfiteátre a odbavujú orgiastické slávnosti. Nepriatelia sú *iní* ako my a riadia sa zvykmi, ktoré nie sú naše.

Stelesnením inakosti je cudzinec. Už na rímskych reliéfoch sa barbari zjavujú zarastení, s tupými tvármi a ako je známe, samotné označenie barbari naznačuje chudobu výrazových prostriedkov, teda reči, čiže chudobu ducha.

³ Cicero, Marcus Tullius: Rečník. Reči proti Catilinovi. Filipiky a iné. Bratislava, Tatran 1982. Slov. preklad Adriena Slamová.

Napriek tomu sa od samého počiatku vyrábajú v úlohe nepriateľov ani nie tak inakší, ktorí nás ohrozujú priamo (ako v prípade barbarov), ako skôr tí, ktorých nám niekto v mene svojich záujmov predstavuje ako hrozbu, aj keď nás neohrozuje priamo; nie je to teda tak, že by sme ich vnímali ako inakších, lebo nás ohrozujú, ale naopak, pre ich inakosť ich začíname vnímať ako hrozbu.

Pozrime, čo píše Tacitus o Židoch: „Poškvrnené je pre nich všetko to, čo je pre nás posvätné, a čo je pre nás nečisté, pre nich je dovolené“ (a tu nevdojak zide na um anglosaské zhnutie francúzskymi žabožrútmami alebo nemecké vo vzťahu k Talianom, lebo sa nadžgávajú cesnakom). Židia sú „čudní“, lebo nejedia bravčové, nedávajú do chleba kvasnice, svätia siedmy deň, manželstvá uzatvárajú len medzi sebou, aplikujú obriezku (a teraz pozor) nie preto, lebo by to bola nejaká hygienická alebo náboženská norma, ale preto, „aby zvýraznili svoju inakosť“, svojich mŕtvych pochovávajú a neuctievajú si našich Cisárov. A keď sa najprv obratne poukáže na to, aké sú odlišné niektoré reálne zvyky (obriezka, sobotný odpočinok), potom je možné ešte väčšmi podčiarknuť ich odlišnosť tým, že sa do celkového portrétu vložia zvyky vymyslené (klaňajú sa obrazu osla, opovrhujú rodičmi, deťmi, súrodencami, vlastou aj bohmi).

Plínius nenachádza voči kresťanom závažnejšie obvinenia, lebo musí pripustiť, že sa usilujú nie páchať zločiny, ale konať iba dobré skutky. Napriek tomu ich posielajú na smrť, lebo nepri-nášajú obety cisárovi a toto tvrdohlavé odmietanie takej normálnej a prirodzenej veci je znakom ich inakosti.

Ruka v ruke s prehlbovaním kontaktov medzi krajinami vznikne potom nový druh nepriateľa, už to nebude len ten, ktorý dáva najavo svoju inakosť kdesi ďaleko od nás, ale niekto vnútri, medzi nami, dnes by sme povedali extrakomunitárny prístahovalec, ktorý sa takým alebo onakým spôsobom správa inakšie ako my alebo neovláda dobre našu reč: v Juvenálovej

satire je to prefikvané, úskočné, grobianske a chlipné Gréčisko schopné zvaliť na posteľ priateľovu starú mať.

Cudzinec pre všetkých, a to pre odlišnú farbu pleti, je černochoch. V prvom americkom vydaní *Britskej encyklopédie* z roku 1798 ste si mohli v hesle „Černochoch“ prečítať:

Vo sfarbení pokožky černochochov nachádzame viaceré odtiene, no všetci bez rozdielu sa rovnakým spôsobom odlišujú od iných ľudí vo všetkých črtách tváre. Pre ich vonkajší vzhľad sú charakteristické škaredé a nepravidelné tvary: vyduťaté líca, vystupujúce líčne kosti, čelo mierne ubiehajúce, krátky, široký pričapený nos, hrubé naduté pery, malé uši. Černošské ženy majú veľmi tučný zadok, ktorý má vďaka nízko posadeným bedrám tvar sedla. Osudom tejto nešťastnej rasy sú zrejme tie najznámejšie neresti: vraví sa, že lenivosť, vierolomnosť, pomstychtivosť, ukrutnosť, nehanebnosť, krádež, klamstvo, oplzlosť, neviazanosť, roztopašnosť, malichernosť a opilstvo v nich celkom potlačili zásady prírodných zákonov a umlčali akékoľvek výčitky svedomia. Je im cudzí akýkoľvek súcit a predstavujú hrôzostrašný príklad toho, ako môže človek upadnúť, ak je ponechaný sám na seba.

Černochoch je škaredý. Nepriateľ musí byť škaredý, pretože krása sa spája s dobrom (*kalokagathia*) a jedným zo základných znakov krásy bolo vždy to, čomu stredovek bude neskôr hovoriť *integritas* (čiže mať všetko to, čo sa požaduje pre *status* priemerného predstaviteľa svojho druhu, a preto medzi ľuďmi budú označovaní za škaredých tí, ktorým chýba končatina, oko, sú podpriemernej postavy alebo „nie ľudskej“ farby pleti). A tak tu ihneď máme, od jednookého obra Polyféma až po trpaslíka Mimeho⁴, model identifikácie nepriateľa. Prisko z Panionu v V. storočí po Kristovi opisuje Attilu ako muža nízkej posta-

⁴ Trpaslík Mime je postava z Wagnerovej opery *Siegfried*. (Pozn. prekl.)

vy, so širokým hrudníkom a s veľkou hlavou, s malými očkami, s riedkou prešedivenou bradou, so splasnutým nosom a (podstatný znak) s tmavou pokožkou. Je však zaujímavé, do akej miery sa Attilova tvár podobá vzhľadu diabla, ako ho o päť storočí neskôr vidí Rudolf Lysý, čiže: nízka postava, tenký krk, vycivená tvár, uhľovočierne oči, zvráskavené čelo, pričapený nos, vystupujúce ústa, zduté pery, úzka končistá brada porastená dlhými chlpmi, štetinaté a špicaté uši, zježené a rozkuštréné vlasy, psie zuby, pretiahnutá lebka, vypuklý hrudník, na chrbte hrb. (*Kroniky*, V., 2)

Pri stretnutí s ešte neznámou civilizáciou nemajú nijakú *integritas* Byzantínci, ako ich vidí Liutprand z Cremony, ktorého cisár Oto I. roku 968 poslal do Byzancie (*Správa z misie v Konštantinopole*):

Ocitol som sa pred Nikeforom, ohyzdnou bytosťou trpasličieho vzrastu, má obrovskú hlavu, pre veľmi malé očká vyzerá ako krt, špatí ho krátka, hustá, široká prešedivená brada, krk má sotva na palec (...), podľa farby pleti je čosi ako Etiópčan, „s ktorým by si sa nechcel stretnúť v nočnom čase“, má tučné brušisko, vycivený zadok, na drobnú postavu pridlhé stehná, krátke, ploché chodidlá a odetý je v starej sedliackej odedzi, smradľavej a vyblednutej od dlhého nosenia.

Smradľavej. Nepriateľ vždy smrdí a istý Berillon na začiatku prvej svetovej vojny (1915) napísal *La polychrésie de la race allemande*, kde dokazoval, že priemerný Nemec produkuje viac fekálnej matérie ako Francúz, a tá je navyše aj nepríjemnejšieho zápachu. Ak smrdel Byzantínek, smrdel aj Saracén v *Evagatorium in Terrae sanctae, Arabiae et Egypti peregrinationem* od Felixa Fabriho (XV. storočie):

Saracéni šíria okolo seba hrôzostrašný zápach, a preto sa ustavične na mnohé spôsoby očisťujú, a keďže my nepáchneme,

neprekáža im, ak sme v kúpeli spolu s nimi. No nie sú rovnako zhovievaví voči Židom, ktorí smrdia ešte viac. (...) A tak smradľaví Saracéni radi vyhľadávajú spoločnosť toho, kto, tak ako my, nezápácha.

Smrdeli Giustiho Rakúšania (pamätáte na „Vaša Excelencia na mňa zlostne gáni/ Pre tých niekoľko tuctových žartíkov?“):

Vojdem, a tam ti nadžganých plno vojakov,
teda, tých chlapov tam kdesi zo severu,
zrejme nejakí Česi a množstvo Chorvátov,
ktorých tam držali pod zámkou, tak je, veru.
(...)

Pritisol som sa radšej celkom vzadu k dverám,
lebo ako som vkročil medzi čvargu, v chvate,
premkol ma hnus a odpor, to ver' nepopieram,
to vy vo vašom postavení nepoznáte.

Hneď zápach pekelný až za hrdlo ma zvieral:
až sa mi, ak mi to, pane, za zlé nemáte,
v tom peknom príbytku nášho Pána zamará,
že z loja sú aj sviečky na hlavnom oltári.⁵

Nevyhnutne musí smrdieť Cigán, pretože sa živí mrcinami, ako nás o tom pouča Lombroso (*Človek delikvent*, 1876, 1, II), a v románe *Z Ruska s láskou* smrdí nepriateľka Jamesa Bonda, Rosa Klebbová, ktorá nie je len Ruska a Sovietka, ale navyše aj lesba:

⁵ Verše v zátvorke (aj nasledujúci úryvok) sú z básne Kostol Svätého Ambróza z pera talianskeho básnika Giuseppa Giustiho (1809 – 1850). Slovenského čitateľa by možno mohla zaujať informácia, že veľkým znalcom jeho diela a zostavovateľom i komentátorom jeho bohatej korešpondencie (572 listov) bol Ferdinando Martini, starý otec markízy Giuliany Benzoniovej, snúbenice Milana Rastislava Štefánika. Giusti sa narodil v Monsummano Terme – kde je markíza pochovaná. (Pozn. prekl.)

Tatiana otvorila dvere a ako tak nehybne stála a upierala pohľad do očí ženy sediacej za okrúhlym stolom, v kuželi svetla padajúceho z lampy uprostred plafónu, odrazu si spomenula, kde sa už stretla s touto vôňou. Bola to vôňa moskovského metra v dajaký teplý letný večer, tuctové voňavky prekrývajúce živočíšne pachy. V Rusku sa ľudia doslova oblievali voňavkami, či sa už predtým osprchovali, alebo neosprchovali, ale najmä vtedy, keď sa neosprchovali. (...) Dvere spálne sa otvorili a na prahu sa zjavila „tá Klebbová“. (...) Mala na sebe priesvitnú nočnú košielku z oranžového krepdešínu (...). Žena zaujala klasický postoj modelky a nato sa spod odchýlenej košielky vytrčilo vráskavé koleno pripomínajúce žltkastý kokosový orech (...). Roza Klebbová v rámci príprav na toto stretnutie odložila okuliare, hrubo si napudrovala tvár a namalovala pery (...). Potom zľahka pľasla po gauči vedľa seba. „Zhasni veľkú lampu, moja drahá. Vypínač je hneď pri dverách. A potom si poď sadnúť tuto, vedľa mňa. Musíme sa lepšie spoznať.“⁶

Odporný a smradľavý bude, aspoň od počiatkov kresťanstva, Žid, pretože jeho vzorom je Antikrist, arcinepriateľ, nepriateľ nie iba náš, ale nepriateľ Boha:

Toto sú jeho črty: hlava je ako blčiaci plameň, pravé oko podliate krvou, ľavé mačacej zelenosti, a má dvojce zreničiek, jeho mihalnice sú biele, horná gamba je veľká, pravé stehno je tenké, chodidlá sú obrovské, palec je sploštený a predĺžený. (*Asýrsky testament nášho Pána Ježiša Krista*, I., 4, V. stor.)

Antikrist sa zrodí v židovskom ľude zo spojenia otca a matky, tak ako všetci ľudia, a nie, ako sa to hovorí, z panny. (...)

⁶ Fleming, Ian: 007, z Ruska s láskou. Miláno, Garzanti 1964. Tal. preklad Enrico Cocogna.

V samom začiatku svojho počatia vojde diabol do matrice, diabol ho bude v matkinom lone živiť a moc diabla bude vždy s ním. (Adso z Montier-en-Der, *O narodení a o časoch antikrista*, X. stor.)

Bude mať ohnivé oči, uši, aké má osol, nos a ústa ako lev, lebo bude na ľudí posielat skutky šialenstva cez ten najohydznejší oheň a tie najhanebnejšie protirečenia, takže zaprú Boha, zastierať bude ich zmysly tým najodpornejším smradom, rozvráti inštitúcie cirkvi svätej tou najohydznejšou zo všetkých chlipností a chamtivostí, škeriť sa bude s tlamou doširoka rozďavenou a bude vidieť jeho hrôzostrašné železné zuby. (Hildegarda z Bingen, *Liber sciivas*, III., 1, 14, XII. stor.)

Ak teda Antikrist vzíde zo židovského ľudu, jeho obraz sa nemôže neodrážať v portréte Žida, či už v antisemitizme ľudovom, antisemitizme teologickom alebo meštiackom antisemitizme 19. a 20. storočia. Začnime tvárou:

Vo všeobecnosti majú bledú tvár, zakrivený dravčí nos, vpadnuté oči, vystupujúcu bradu a veľmi výrazné zvieracie svalstvo úst. (...) Židia navyše trpia chorobami poukazujúcimi na nakaženú krv, ako bola kedysi lepra a dnes je skorbut, ktorý je jej podobný, teda skrofólozou, častým krvácaním (...). Hovorí sa, že zo Židov sa ustavične šíri nepríjemný zápach (...). Iní pripisujú tieto účinky častému požívaniu zeleniny prenikavej vône, ako sú cibuľa a cesnak. (...) Iní zasa tvrdia, že vďaka husacine, ktorú majú veľmi radi, sú bledí a neduživí, pretože tento pokrm obsahuje veľa hrubých a hustých cukrov. (Baptiste-Henri Grégoire, *Essai sur la régénération physique, morale et politique des Juifs*, 1788)

Neskôr Wagner skomplikuje portrét aspektmi fonetickými a mimickými:

Na vonkajšom vzhľade Žida je čosi cudzorodé, čo nás na tejto národnosti mimoriadne odpudzuje, s človekom takéhoto vyznenia nechceme mať nič spoločné... Nie je možné predstaviť si, že by postavu z čias antiky alebo zo súčasnosti, či už hrdinu, alebo milovníka, interpretoval Žid a my by sme sa napriek našej vôli necítili trápne pri pohľade na to, nakoľko by bolo takéto predstavenie smiešne. (...) Čo nás však najväčšmi odpudzuje, je zvláštny prízvuk charakteristický pre jazyk Židov. (...) Naše uši mimoriadne trpia ostrými, sípavými, škripavými zvukmi tejto reči. Židia používajú slová a vetnú skladbu v príkrom rozpore s duchom nášho národného jazyka. (...) Ako ich počúvame, napriek našej vôli vnímame pozornejšie to, ako hovoria, než to, čo hovoria. Toto je ten najdôležitejší punkt pre vysvetlenie dojmu, akým na nás pôsobia predovšetkým hudobné diela Židov. Keď počúvame rozprávať Žida, napriek našej vôli nás priam šokuje skutočnosť, do akej miery je jeho prehovor bez akéhokoľvek skutočne ľudského výrazu. (...) Vrodená suchopárnosť židovskej letory by mala prirodzene nachádzať svoj vrcholný výraz v speve, teda v najživšom, najautentickejšom prejave individuálneho precitovania. Nuž ale Židovi by bolo možné priznať umelecké nadanie pre akýkoľvek iný druh umenia, len nie pre spev, ktorý akoby mu bol odopretý už samotnou svojou povahou.⁷

Hitler sa vyjadruje trochu jemnejšie, ale s podtónom závidosti:

Práve u mládeže musí odev slúžiť tiež výchove.... Keby dnes telesná krása nebola úplne zatlačená do pozadia našimi nedbalými módnymi bytosťami, nebolo by možné zvädzanie státisícov dievčat krivonohými, odpornými židovskými mladíkmi.⁸

⁷ Wagner, Richard: Židovstvo v hudbe. Ženeva, Effépi-Quaderni 1850. Tal. prekl. anonymný.

⁸ Hitler, Adolf: Můj boj. Bratislava, ARA-Bratislava 2000, kap. 2.2. Slov. prekl. Roman Vyskočil.

Najprv tvár, potom obliekanie, a zrazu tu máme židovského nepriateľa, ktorý zabíja deti a pije ich krv. Zjaví sa veľmi rýchlo, napríklad v Chaucerových *Canterburských poviedkach*, kde sa dočítame o chlapcovi veľmi podobnom svätému Simoninovi z Trenta, ktorého, ako prechádza cez židovskú štvrť a spieva si *O alma Redemptoris Mater*, chytia, podrežú a hodia do studne.

Žid, ktorý zabíja deti a napája sa ich krvou, má veľmi zložitý rodokmeň, lebo ten istý model jestvoval už predtým, v procese vyrábania vnútorného nepriateľa kresťanstva, čiže kacíra. Postačí jediný text:

Večer, keď sa zapália svetlá a u nás sa odbavujú pašie, privedú do jedného domu dievčatá, ktoré zasvätili do ich tajných obradov, pozahášajú lampy, lebo nechcú, aby sa svetlo stalo svedkom odporných neprístojností, čo tam nastanú, a vyburia si chlipnú žiadzu na tej, na ktorú potme natrafia, čo by to hneď bola sestra či dcéra. Sú totiž presvedčení, že činia vec milú démonom, ak takto znásilňujú božské zákony zakazujúce telesné obcovanie medzi pokrvnými. Keď sa obrad skončí, vrátia sa do svojich domovov a čakajú, kým neprejde deväť mesiacov; keď nadíde okamih, v ktorom by sa mali narodiť hriešne dietky z hriešneho semena, opäť sa poschádzajú na tom istom mieste. Tri dni po pôrode odtrhnú úbohé dietky od ich matiek, ostrou čepelou im poodrezujú údy a zachytia prýštiacu krv do pohárov a ešte dýchajúcich novorodencov spália v plameňoch. Potom ich popol zmiešajú s krvou v pohároch, a získajú tak hrôzostrašnú zmes, ktorú potajomky pridávajú do pokrmov a nápojov, ako keď niekto pridáva jed do medoviny. Takéto je ich prijímanie.⁹

Niekedy je nepriateľ vnímaný ako odlišný a škaredý preto, lebo je z nižšej triedy. V *Iliade* Thersítés (ktorý bol „šmatlavý,

⁹ Psello, Michele: *De operatione daemonum*, XI. stor., 4. kap. (O aktivitách démonov. Janov, ECIG 1985. Tal. prekl. Umberto Albini.)